

השכל שבנפש המשכלת

ליקו"מ קמא תורה א' "אשרי תמימי דרך"

... **כי איש הישראלי צריך תמיד להסתכל בהשכל של כל דבר**, ולקשר עצמו אל ההקמה והשכל שיש בכל דבר, כדי שיאיר לו השכל, שיש בכל דבר, להתקרב להשם ותפוד על ידי אותו הדבר. כי השכל הוא אור גדול ומאיר לו בכל דרכיו, כמו שכתוב (קהלת ח): "חכמת אדם תאיר פניו":

וזה בחינת יעקב. **כי יעקב זכה לבכורה שהוא ראשית, שהוא בחינת חכמה**. (תקונים תקון י"ד, זהר משפטים כ"א:), כמו שכתוב (תהלים קי"א): "ראשית חכמה". וזה בחינת (בראשית כ"ז): "ויעקבני זה פעמים". ותרגום אונקלוס: ונחמני ...

איך נהיים איש ישראלי?

רבינו מדבר בתורה זו על ההסתכלות בשכל של כל דבר. זה דבר חשוב, אך למה בעצם רבינו מאריך להסביר לנו שזו בחינת יעקב? ומה בעצם הקשר בין חכמה לבין ראשית? ואיך זה קשור לעניינינו? ולמה מביא גם את תרגום אונקלוס על הפסוק ויעקבני זה פעמים, לא הספיקה הראיה הראשונה?

זוכרים את העלון הקודם?

אך אם מתבססים על מה שלמדנו בעלון הקודם, שבעצם אנחנו מתקנים שתי בחינות, את קליפת עשו, התאוות והמידות הרעות, וקליפת ישמעאל, יצר הרע שמבלבל בין טוב לרע ובין מצווה לבין עברה, הדברים מובנים:

קודם שזוכרים את הקליפה הראשונה

עשו אמר את הפסוק על שני מקרים; במקרה הראשון יעקב התחכם לעשו בבואו מן השדה, ושכנע אותו למכור את הבכורה. שם עשו בעצם ממש ייצג את הקליפה שלו, שמסתכלת על חיצוניות הדברים "ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה", האדם אותיות אדם, מרמז על המדמה המזוהה שמסתכל רק על החן השקרי שבחיצוניות הדבר. כאן יעקב התחכם פעם ראשונה והתגבר על קליפת עשו, תאוות העולם הדמיוניות, כפי שכותב ר' נתן:

ליקו"ה או"ח הל' פסח ה"ו אות ז'

... כי כל זה נמשך מחטא אדם הראשון, ... כי הוא פגם בתאונת אכילה ואכל מעץ הדעת טוב ורע. ועל ידי זה נפגם הדעת והתגבר הכבד כועס המלא דם. ... נמצא, כשזוכין שיתגבר המס על הכבד זה בחינת בכורה דקדושה, בחינת בכור ישראל, שהם בחינת מס, שנהו עקר הבכורה האמתיות, שהוא בחינת מס, בחינת ראשית פנ"ל ... כי בכור הוא בחינת מלכות, (כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה במקום אחר), כמו שכתוב, "אף אני בכור אתנהו וכו'". וכשמתגבר מלכות דקדושה של ישראל זה בחינת בכור דקדושה וכן להפך, מס ושלוש. ועל פן נמן יעקב לעשו לחם ונזיד עדשים "ויאכל וישת ויכז עשו את הבכורה", **הינו שיעקב שבר וסלק מישראל תאונת אכילה**, רק נמן כל תאונת אכילה לעשו ועשו קבל זאת לחלקו שהוא מלא תאונתו באכילה ושתייה בזה העולם. ועל ידי זה מכר את הבכורה ליעקב, כי סלק עצמו מן המס של ישראל, כי שוב אין לו שום חלק בהם מאחר שסלקו בתאונת אכילה מהם ונתנו לו. כי עקר שליטתו, מס ושלוש, כשישראל נופלים בתאונת אכילה ואז הוא יונק מן המס ומקבל הבכורה, שהיא בחינת מס, לעצמו, **אבל יעקב שבר תאונת אכילה ולא רצה לתן לעשו**, שהוא הכבד, שום ניקה מן המס, שהוא בחינת בכורה, רק נמן לו לחלקו ונתת עכירת האכילה הגשמיות כמו שכתב, "הלעיטני נא מן האדם האדם הזה וכו'". ...

אחרי זה את הקליפה השנייה

במקרה השני יעקב גנב את הברכה מעשו. כאן בעצם יעקב, שמייצג את מידת האמת, היה צריך לרמות את אביו, והיצר הרע שמבלבל בין מצווה לעבירה, קליפת ישמעאל, ניסה לדמות לו שזו עבירה, והמצווה כאן היא להחזיק במידת האמת. אך יעקב הצליח להתגבר עליו ואכן בא במרמה כנגד עשו, כפי שכותב ר' נתן:

ליקו"ה חו"מ הל' גנבה ה"ג אות ב'

... כי באמת על פי רב אי אפשר להפעל דבר שיבא להאדם להסיתו מיד לעברה גמורה חס ושלום, רק בתחלה מתלבש את עצמו במצות וגונב דעת האדם ... וכמו שכתב רבנו זכרנו לברכה בתחלת הספר בהתורה 'אשרי תמימי דרך' על מאמר רבה בר בר חנה ומתחזי פי ציצותא דנורא חורא ברישה שבתחלה מתלבש הבעל דבר את עצמו במצות וכו', עין שם. ומחמת גנבתו וערמתו קשה מאד להנצל ממנו. ועל כן באמת אי אפשר להנצל ממנו כי אם על ידי צדיקי הדור האמתיים ... **כי הם גם הם מתנהגים עמו בגנבה וערמה** בבחינת שרי להו לצדיקאי לסגואי ברמאותא עם רמאי (מגלה יג) ... **כי הצדיקים הם בבחינת יעקב שהוא אחיו ברמאות של עשו ולכן שהם בבחינת הסמך מם והפעל דבר.**

ואז נהיים שלמים

לכן מובא שאצל אברהם עדיין הייתה קליפת ישמעאל שיצאה מהחסד, דהיינו מצוות ומעשים טובים שקריים, וליצחק עדיין הייתה קליפת עשו שיצאה מהדין, דהיינו תאוות ומידות רעות, ואילו יעקב היה שלם, כי הצליח להבדיל בדעתו הטוב מהרע שבשתי המידות, חסד וגבורה, לברר אותן ולאחד ביניהן למידת התפארת, כמו שכותב המגן אברהם מטריסק:

מגן אברהם (טריסק) – פרשת קרח

ושלשה אבות הקדושים שהם בסוד חסד גבורה תפארת המקור והשורש שלהם הם הג' מוחין חכמה בינה דעת, אברהם שרשו בחכמה, ויצחק שרשו בבינה, ויעקב הוא בסוד **הדעת המכריע ביניהם** ... ולכן האדם העובד את השי"ת באהבה ויראה בהתכללות על ידי מדת תפארת, ... הוא נעשה בסוד בריח התיכון המברית מן הקצה אל הקצה ומחבר את האהל להיות אחד, שהוא **בחינת יעקב אבינו ע"ה שמחבר ומייחד כל המדות והספירות העליונות באור אין סוף ב"ה וב"ש שהוא אחד יחיד ומיוחד באחדות הפשוט, וזה ויבא יעקב שלם** (בראשית לג, יח) ...

וכל זה בזכות זה שלא שכחנו להסתכל בשכל של כל דבר

לכן יעקב נקרא תם, שלם, כלשון הפסוק של תורתנו, "אשרי תמימי דרך" ... אבל אנחנו רואים כאן שיעקב הוא בסוד הדעת ואברהם שרשו בחכמה.. אז למה רבינו כותב שיעקב הוא בחינת חכמה, לא היה לו לכתוב שיעקב הוא בחינת הדעת? כותב התניא:

ספר התניא – חלק ראשון – פרק ג'

... וכך בנפש האדם שנחלקת לשתיים שכל ומדות. **השכל כולל חכמה בינה ודעת.** והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד:

וביאור הענין כי **הנה השכל שבנפש המשכלת שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה** וכשמציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה ... והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ...

אז באמת השכל כולל את כל מידות השכל, חכמה בינה ודעת, לכן גם האיכות המיוחדת של יעקב, הדעת, שיכולה לאחד חכמה ובינה, חסד וגבורה נכללת גם בשכל. אבל עדיין, למה רבינו נקט דווקא חכמה, אדרבה, רבינו היה צריך לייחס ליעקב ולאיש הישראלי את הדעת והשכל שבכל דבר..

אך באמת, רבינו מתחיל וכותב שאיש הישראלי צריך להסתכל בשכל של כל דבר, ורק אח"כ מוסיף את החכמה, כאשר השכלה פירושה השגת הדבר. ונכון שכדי להשיג דבר במלואו צריך חכמה בינה ודעת, אך ראשית ועיקר ההשכלה, כפי שכותב התניא, היא מידת החכמה. שהרי הבינה היא פירוט הדבר ע"י התבוננות אחרי ששורש הדבר הושג, והדעת היא ההתקשרות לדבר, אך עצם ההשגה הראשונית מבחוץ לבפנים של אותו דבר פועלת מידת החכמה, כח מה. חו הסגולה של יעקב שרבינו מדבר עליה כאן ומתמקד בה, ההסתכלות בשכל של כל דבר, לכן נקט דווקא חכמה וראשית בנוגע ליעקב. לכן הזכיר את יעקב, ללמדנו שההסתכלות (השתכלות) בשכל של כל דבר, היא ראשית ועיקר סגולת יעקב ואיש הישראלי, וההבדל בינו לבין עשו, שמייצג את שאר אומות העולם. שבת שלום!